

You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Biblioterapeutyczna działalność śląskich bibliotek na przykładzie Biblioteki Śląskiej w Katowicach i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrzu

Author: Agnieszka Kotwica

Citation style: Kotwica Agnieszka. (2012). Biblioterapeutyczna działalność śląskich bibliotek na przykładzie Biblioteki Śląskiej w Katowicach i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrzu. W: K. Heska-Kwaśniewicz, S. Gajownik (red.), "Młody odbiorca w kręgu lektur pożytecznych i szkodliwych" (S. 221-231). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Agnieszka Kotwica*

Biblioterapeutyczna działalność śląskich bibliotek na przykładzie Biblioteki Śląskiej w Katowicach i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrze

Biblioterapia według definicji przyjętej w 1966 roku przez Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy to „użycie wyselekcjonowanych materiałów czytelnich jako pomocy terapeutycznej w medycynie i psychiatrii; także poradnictwo w rozwiązywaniu problemów osobistych poprzez ukierunkowane czytanie”¹. Termin ten został po raz pierwszy użyty przez Samuela McChorda Gothersa na łamach dziewiątego numeru czasopisma „Atlantic Month” z 1916 roku². Musiało jednak minąć prawie pół wieku zanim Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy³ ściśle zdefiniowało nowe wówczas pojęcie.

Problematyka biblioterapii była poruszana już w wielu pracach i artykułach, wielokrotnie podejmowano się wielostronnej analizy i interpretacji tego zagadnienia. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się takie tematy, jak: czytelnictwo chorych i niepełnosprawnych⁴, metodyka pracy z osobami

* Uniwersytet Śląski.

¹ R. J. Rubin: *Bibliotherapy Sourcebook*. London 1978, s. 11; I. Borecka: *Biblioterapia formą terapii pedagogicznej*. Wyd. 2 uzupełnione. Wałbrzych 2008, s. 23.

² E. Smyt: *W książce tkwi siła*. „Archipelag – Niezależny magazyn bukinistyczny”. Dostępne w Internecie: http://www.archipelag-magazyn.pl/Menu/Ukojenie_ksiadzka.html [data dostępu: 10.03.2010].

³ ALA – American Library Association, czyli Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy.

⁴ Zob. A. Andrzejewska: *Biblioterapia w podmiotowym podejściu do osób niepełnosprawnych*. „Opieka. Wychowanie. Terapia” 2001, nr 1, s. 30; *Biblioterapia i czytelnictwo w środowiskach osób niepełnosprawnych: zbiór studiów*. Red. B. Woźniczka-Paruzel. Toruń

dysfunkcyjnymi⁵ w ośrodkach zamkniętych, tj. w sanatoriach, szpitalach czy więzieniach⁶ oraz problematyka tzw. książek łatwych w czytaniu⁷ itp. Z upływem lat i postępującym rozwojem dyscypliny zaczęto dostrzegać potrzebę wspierania biblioterapii przez sztukę oraz stosować różne formy arteterapii i zabawy⁸, a nowym zjawiskiem stała się bajkoterapia⁹.

2001; *Biblioterapia: z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki*. Red. M. Fedorowicz, T. Kruszewski. Toruń 2005; I. Borecka, L. Ippoldt: *Co czytać, aby łatwiej radzić sobie w życiu, czyli wprowadzenie do biblioterapii*. Wrocław 1998; I. Borecka: *Książka w życiu niepełnosprawnych czytelników*. „Konspekt” 2004, nr 9. Dostępne w Internecie: <http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/19/borecka.html> [data dostępu: 6.04.2010]; Eadem: *Możliwości czytania w czasie choroby*. „Poradnik Bibliotekarza” 1990, nr 7–8, s. 34–36; D. Gostyńska: *Terapia czytelnicza*. „Bibliotekarz” 1977, nr 3, s. 65–70; W. Kozakiewicz: *Czytelnictwo chorych i niepełnosprawnych*. Warszawa 1968.

⁵ Zob.: I. Borecka: *Metodyka pracy z czytelnikiem chorym i niepełnosprawnym*. Olsztyn 1991; I. Borecka, L. Ippoldt: *Co czytać aby łatwiej radzić sobie w życiu...*; M. Drzewiecki, J. Gosiewski: *Książka wobec dzieci chorych*. „Poradnik Bibliotekarza” 1998, nr 1, s. 8–10; L. Ippoldt: *Elementy biblioterapii w leczeniu dziecka chorego na cukrzycę. Proces biblioterapeutyczny w szkołach specjalnych. Konferencja „Zastosowanie biblioterapii w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Wałbrzych 29.04.1992”*. Wałbrzych 1992.

⁶ Zob.: A. Chwastek: *Czytelnictwo więźniów*. Wrocław 1979; D. Gostyńska: *Biblioterapia kliniczna i społeczna*. „Szpitalnictwo Polskie” 1972, nr 16, s. 274–277; W. Kozakiewicz, B. Brzózka: *Biblioteka szpitalna dla pacjentów: poradnik*. Warszawa 1986; *Książka w ośrodkach leczniczych. Wybór materiałów*. Oprac. M. Reziecki. Warszawa 1975; R. Miszczuk: *Czytelnictwo i biblioterapia w szkołach szpitalnych* Warszawy. „Bibliotekarz” 1991, nr 10, s. 15–17; B. Woźniczka-Paruzel: *Biblioterapia w środowisku współużytecznych z grup rodzinnych Al-Anon (od teorii do działań praktycznych)*. Toruń 2002.

⁷ Zob.: I. Borecka: *Książki łatwe w czytaniu*. „Guliwer” 1992, nr 4, s. 23–27; F. Czajkowski: *Literatura „łatwa w czytaniu” – problemy i nadzieje*. „Bibliotekarz” 1988, nr 1–2, s. 31–32; M. Fedorowicz: *Specjalne materiały czytelnicze dla osób niepełnosprawnych: zarys dziejów, formy, obieg społeczny*. Toruń 2002.

⁸ Zob.: J. Andrzejewska: *Gry dramowe w pracy bibliotecznej z dziećmi i młodzieżą*. „Poradnik Bibliotekarza” 1996, nr 4, s. 1–5; I. Borecka, L. Piotrowska: *Zastosowanie biblioterapii i muzykoterapii w procesie dydaktyczno-wychowawczym i terapii pedagogicznej*. Wałbrzych 1992; P. Kowolik: *Gry i zabawy czytelnicze w klasach I–III jedną z form pracy z książką*. „Poradnik Bibliotekarza” 1995, nr 6, s. 8–12; K. Lewandowska: *Muzykoterapia dziecięca. Zbiór rozpraw z psychologii muzycznej dziecka i muzykoterapii dziecięcej*. Gdańsk 1996; J. Stadnicka: *Terapia dzieci muzyką, ruchem i mową*. Warszawa 1998; W. Szulc: *Arteterapia. Konferencja „Zastosowanie biblioterapii w procesie dydaktyczno-wychowawczym”*. Wałbrzych 29.04.1992. Wałbrzych 1992.

⁹ Zob.: I. Borecka: *Czy to bajka, czy nie bajka czyli Nowy sposób na krasnoludki*. Wałbrzych 1995; Eadem: *Magiczna książka Marii Konopnickiej*. Wrocław 1998; R. Gromek: *Bajkoterapia w szkole podstawowej*. „Biblioteka w Szkole” 2009, nr 12, s. 5–6; M. Marchwicka: *Bajki jako element treningu autogennego*. W: „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1990, nr 3, s. 47–48; M. Molicka: *Bajka jako metoda redukcji lęku u dzieci*. W: „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2001, nr 1, s. 40–44; Eadem: *Bajki terapeutyczne dla dzieci*. Wyd. 2. Poznań 1999; C. Nitsch: *Bajki, które pomagają dzieciom, opowieści, które uzdrawiają, pocieszają i dodają odwagi*. Warszawa 2001; M. Pytka: *Bajka, bajkoterapia, wychowanie...* „Opieka. Wychowanie. Terapia” 2002, nr 4, s. 38–42.

Od czasu stworzenia przez Ludwika Braille'a wypukłego pisma punkto-
wego, wynależenia zapisu magnetycznego i skonstruowania magnetofonu – książka stała się dostępna dla niewidomych i zaczęła odgrywać w ich życiu bardzo ważną rolę. Zwiększa ich wiedzę i kulturę, wzbogaca życie duchowe, staje się źródłem wielu dobrych przeżyć, jest najbliższym przyjacielem na każdy dzień. Oprócz muzyki jest dla nich najbardziej dostępną formą doznań artystycznych.

Wśród licznych organizacji i stowarzyszeń zajmujących się szeroko pojętą działalnością na rzecz wyrównywania szans osób chorych i niepełnosprawnych w zakresie czytelnictwa i dostępu do książki niezmienną rolę odgrywają biblioteki. Wydawane corocznie przez Bibliotekę Śląską w Katowicach sprawozdania z działalności bibliotek publicznych województwa śląskiego ujawniają ciągle rosnące potrzeby tego typu placówek, a tym samym duże zainteresowanie czytelników taką formą usług.

W 2008 roku 42 biblioteki na terenie województwa śląskiego gromadziły i udostępniały tzw. książkę mówioną. Zbiory te, stanowiące własność bibliotek, były wydzielone jako oddziały książki mówionej lub udostępniane w placówkach uniwersalnych, a także w placówkach specjalistycznych (na przykład w Dziale Integracyjno-Biblioterapeutycznym Biblioteki Śląskiej). Uzupełnienie wymienionych wypożyczalni stanowiło 14 punktów bibliotecznych, które korzystały z materiałów Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych, Biblioteki Śląskiej w Katowicach oraz Biblioteki Publicznej w Częstochowie i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach (Filia nr 1). W placówkach tych zgromadzono 56 575 tytułów książki mówionej, zarejestrowano 3 791 czytelników, którym udostępniono 57 849 pozycji. W porównaniu z rokiem 2007 zbiory bibliotek zwiększyły się o 1 054 tytuły. Jednocześnie placówki te zyskały specjalistyczny sprzęt i oprogramowanie umożliwiające odczytywanie różnych typów tekstów przez osoby ociemniałe¹⁰.

Przykładem biblioteki publicznej, która aktywnie i dynamicznie włączyła się w działalność biblioterapeutyczną jest Miejska Biblioteka Publiczna w Zabrze. Placówka powstała w listopadzie 1945 roku, od razu wzbudzając zainteresowanie rzeszy czytelników pragnących utrzymać kontakt z polskim słowem pisanym. Początkowo była to niewielka Wypożyczalnia dla Dorosłych i Młodzieży oraz Czytelnia Ogólna, z czasem przekształciła się w instytucję kulturalną z 23 oddziałami.

Specyficzna jest historia Filii nr 12, która zmieniała zarówno lokale, jak i profil działalności. Z tradycyjnej wypożyczalni przez Filię Nowości, stała się Oddziałem Książki Mówionej. Działa ona od 1978 roku, ale dopiero od

¹⁰ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Śląskiej i bibliotek publicznych województwa śląskiego w roku 2008*. Red. M. Gutowska. Katowice 2009, s. 163–164.

lipca 2000 roku należy do Związku Niewidomych w Zabrze. Coraz chętniej z jej zasobów korzystają (za kaucją) również osoby widzące, głównie młodzież, która woli słuchać lektur szkolnych w dobrym wykonaniu lektorskim, niż sięgać po tradycyjną książkę¹¹. Filia nr 12 dysponuje katalogiem zbiorów w języku Braille'a, który jest na bieżąco aktualizowany przez ociemniałą wolontariuszkę. Na stronie internetowej MBP w Zabrzu zamieszczony został wykaz dostępnych kaset książki mówionej, przeznaczonych dla dzieci i młodzieży. Na dzień 31 grudnia 2008 roku placówka posiadała 2 000 dokumentów o wartości 6 629 zł¹². Analiza statystyki bibliotecznej pokazuje problemy, z jakimi borykała się placówka, jak również determinację pracowników w dążeniu do celu. Skrupulatnie prowadzone prace sprawozdawcze pozwalają zrekonstruować wizerunek przeciętnego czytelnika książki mówionej oraz jego potrzeby i zainteresowania czytelnicze.

Istotny wkład w działalność na rzecz osób niepełnosprawnych poczyniła biblioteka w 2007 roku, kiedy to ze środków przeznaczonych na komputeryzację zakupiła sprzęt dostosowany do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Zainstalowane wówczas w Czytelnii Ogólnej stanowisko komputerowe wyposażono w skaner oraz oprogramowanie umożliwiające konwersję tekstu pisanego na dźwięk. Syntezator mowy o nazwie Jaws („Szczęki”) oraz odpowiednio przystosowana klawiatura wraz z nakładką z alfabetem Braille'a i naklejonymi dużymi literami, cyframi i znakami ułatwiają korzystanie z nowoczesnej technologii. Program Jaws umożliwia nie tylko przetwarzanie polskich tekstów, ale również tekstów obcojęzycznych – w języku angielskim i niemieckim. Ponadto ułatwia on przeglądanie stron internetowych, odczytując wszystkie ich elementy oraz podpowiadając, gdzie kliknąć, aby kontynuować pracę. Na ekranie komputera dominują kolory: żółty, niebieski i pomarańczowy – ostatnie kolory, które są dostrzegalne przez osoby tracące wzrok i słabowidzące.

W trosce o pozyskanie czytelnika w połowie 2005 roku biblioteka zainicjowała nową formę wypożyczeń – „Książkę na telefon”. Usługa ta przeznaczona jest dla osób, którym stan zdrowia, wiek lub stopień niepełnosprawności nie pozwala na osobiste wypożyczanie książek w lokalach biblioteki. Czytelnikom takim zamówione wcześniej tytuły dostarczane są do domu przez pracowników zabrzańskiej MBP. Szczegółowy regulamin usługi dostępny jest we wszystkich filiach biblioteki oraz na jej stronie internetowej¹³.

¹¹ *Miejska Biblioteka Publiczna im. Jerzego Fusieckiego w Zabrzu: historia*. Dostępne w Internecie: <http://www.biblioteka.zabrze.pl/mbp/content/view/8/24/> [data dostępu: 5.04.2010].

¹² *Statystyka biblioteczna MBP w Zabrzu za okres 1.01.2007–31.12.2008*. Wydruk komputerowy.

¹³ *Miejska Biblioteka Publiczna im. Jerzego Fusieckiego w Zabrzu: dodatkowe usługi*. Dostępne w Internecie: <http://www.biblioteka.zabrze.pl/mbp/content/view/22/32/> [data dostępu: 5.04.2010].

Niezwykle istotna dla rozwoju wiedzy czytelników na temat niepełnosprawności oraz promocji czytelnictwa okazała się współpraca z licznymi stowarzyszeniami wspierającymi osoby dysfunkcyjne. Rozpoczęte w 2007 roku współdziałanie ze Stowarzyszeniem Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „LARIX” im. Henryka Ruszczyca z Warszawy spowodowało istotne powiększenie księgozbioru książki mówionej. Stowarzyszenie przekazuje nieodpłatnie współpracującym z nim bibliotekom komplety książek nagranych w zakodowanym formacie Czytaka. Realizuje także projekt Ministerstwa Kultury, w ramach którego udostępnia nieodpłatnie 60 książek przeznaczonych dla osób niewidomych i słabowidzących. Książki w formacie cyfrowym są umieszczane albo na bibliotecznych dyskach twardych albo na płytach CD/DVD.

Kolejnym przykładem wspólnych działań biblioteki z innymi organizacjami jest prowadzona od stycznia 2009 roku współpraca ze Stowarzyszeniem „Życie po przeszczepie”¹⁴. Organizacja ta zajmuje się propagowaniem wiedzy na temat „transplantacji narządów, jako jedynej skutecznej drogi całkowitego, lecz czasowego wyleczenia. Dąży do zmiany świadomości społeczeństwa w zakresie możliwości pobierania narządów od dawców, przełamywania oporu rodzin osób zmarłych wobec propozycji pobierania narządów do transplantacji, służy pomocą psychologiczną osobom oczekującym na przeszczep poprzez możliwość bezpośrednich kontaktów z osobami po przeszczepie”¹⁵. Biblioteka wspiera działalność stowarzyszenia, propagując wiedzę specjalistyczną za pomocą broszur, plakatów i ulotek informacyjnych. Priorytetowym jej zadaniem w tej kwestii jest propagowanie idei oświadczeń woli, dzięki którym można wyrazić chęć oddania swych narządów po śmierci.

Następną formą tego typu aktywności zabrzańskiej MBP jest rozpoczęta w 2009 roku współpraca z Mazowieckim Stowarzyszeniem Pracy dla Osób Niepełnosprawnych „DE FACTO” z siedzibą w Płocku¹⁶. Stowarzyszenie to udostępnia osobom niewidomym i słabowidzącym egzemplarze czasopism w formacie MP3. Dzięki zawartemu porozumieniu biblioteka udostępnia trzy tytuły: dziennik „Polska The Times”, „Dziennik Zachodni” i „Wprost”. Ponadto biblioteka prenumeruje ogólnopolski informator poświęcony cho-

¹⁴ A. Kotwica: *Oświadczenia woli w Zabrzu*. Polski Portal Transplantacyjny: Serwis Stowarzyszenia „Życie po przeszczepie”: <http://www.przeszczep.pl/?a=tekst&id=1239> [data dostępu: 3.02.2010].

¹⁵ *Odpis aktualny z rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji i publicznych zakładów opieki zdrowotnej*. Stan na dzień: 29.05.2008, Nr KRS 0000009505. Dostępne w Internecie: http://www.przeszczep.pl/upload/krs_08.pdf [data dostępu: 5.03.2010].

¹⁶ Zob. *Mazowieckie Stowarzyszenie Pracy dla Osób Niepełnosprawnych „DE FACTO”*. Dostępne w Internecie: <http://www.defacto.org.pl/> [data dostępu: 10.04.2010].

robie Parkinsona o nazwie „Tulipan”, wydawany przez Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych AKSON z Bydgoszczy.

Miejska Biblioteka Publiczna w Zabrzu od początku swego istnienia rozszerza ofertę kulturalno-oświatową dla mieszkańców Zabrze i okolic. Liczne organizowane wystawy plastyczne i fotograficzne, na których swe prace prezentują twórcy profesjonalni (kadra i studenci ASP w Katowicach) oraz artyści nieprofesjonalni, na przykład z „Grupy 18 – Obsydian” i Klubu „Pastel”, cieszą się sporym zainteresowaniem. Podobnie spotkania autorskie i promocje książek zyskały sobie grono stałych bywalców. W ramach Dyskusyjnego Klubu „Agora” biblioteka organizuje spotkania z wybitnymi przedstawicielami świata kultury, polityki i sportu, na których częstymi gośćmi są również osoby niepełnosprawne. Przedsięwzięcia te łączą obie grupy społeczne, promują integrację i wzajemną współpracę tych – z pozoru obcych sobie – środowisk.

Inną placówką wspierającą osoby niepełnosprawne w zakresie czytelnictwa i dostępu do słowa pisanego jest Dział Integracyjno-Biblioterapeutyczny Biblioteki Śląskiej. Mimo iż Biblioteka Śląska powstała w 1922 roku jako Biblioteka Sejmu Śląskiego, na stworzenie filii wspierającej niepełnosprawnych czekała blisko 80 lat. Potrzeba działalności biblioterapeutycznej była zauważana przez lokalne środowisko niepełnosprawnych, jak i śląskich bibliotekarzy od dawna, ale dopiero w 2002 roku, w ramach obchodów jubileuszu 80-lecia Biblioteki Śląskiej, zainaugurowano działalność Śląskiej Biblioteki Terapeutycznej, od 2006 roku – Działu Integracyjno-Biblioterapeutycznego. Kierownikiem placówki została Małgorzata Król, która pełni tę funkcję po dzień dzisiejszy. Siedziba ŚBT mieści się przy ulicy Ligonia 7 w Katowicach¹⁷.

Dział Integracyjno-Biblioterapeutyczny prowadzi szeroką działalność, której celem jest integracja kulturalna środowiska osób niepełnosprawnych, organizuje liczne spotkania i warsztaty terapeutyczne, udostępnia około 80 tytułów dzienników i czasopism o treści ogólnej, prasę regionalną oraz pisma omawiające problemy środowiska osób niepełnosprawnych, jak również obszerną kolekcję wydawnictw ciągłych, zawierającą Dzienniki Ustaw od 1919 do 2000 roku. Dysponując 14 miejscami w czytelni prasy i czytelni biblioterapeutycznej oraz 24 miejscami w sali klubowej, działa na rzecz równych szans osób niepełnosprawnych w dostępie do informacji i integracji kulturalnej¹⁸.

¹⁷ Opracowano na podstawie notatki przygotowanej przez pracowników Biblioteki Śląskiej w Katowicach.

¹⁸ *Biblioteka Śląska w Katowicach*. Dostępne w Internecie: http://www.bs.katowice.pl/obi-bliotece/czytelnie/dzial_ligonia.po.php [data dostępu: 7.02.2010].

Początki funkcjonowania placówki były dość trudne¹⁹. Pracownicy działalność w tym kierunku rozpoczęli od nawiązania kontaktów z okolicznymi instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych. Wizyty w Kuratorium Oświaty, Miejskim Zespole Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności oraz Oddziale Przysposabiania do Pracy przy Zespole Szkół Zawodowych im. J. Korczaka w Katowicach zaowocowały wstępnym poznaniem potrzeb osób niepełnosprawnych oraz stworzeniem broszury informacyjnej zawierającej informacje prawne i teleadresowe instytucji wspierających i uczestniczących w życiu tej szczególnej grupy osób. Nawiązano również kontakt z Oddziałem Polskiego Stowarzyszenia Diabetyków w Rudzie Śląskiej-Nowym Bytomiu. Współpraca z prezesem rudzkiego oddziału stowarzyszenia Mirosławem Komarem pozwoliła rozwinąć wiedzę i świadomość w zakresie pomocy osobom dotkniętym tą chorobą.

Fundamentalne dla rozwoju Działu Integracyjno-Biblioterapeutycznego okazały się kontakty z Polskim Związkiem Niewidomych, który od samego początku wspierał bibliotekę w swych statutowych działaniach. Na mocy porozumienia zawartego w 2002 roku bytomski oddział związku przekazał bibliotece nieodpłatnie książkę mówioną i książkę w języku Brailła'a. Ponadto pomoc techniczna, organizacja szkoleń i prezentacji najnowszego sprzętu umożliwiającego odczyt książki na nośnikach cyfrowych, jak i wielki dar, jakim było przekazanie AUTO-LEKTORA, spowodowały, iż ŚBT stała się jedyną placówką w regionie, która wypożycza swe zbiory innym bibliotekom. Podobny charakter miała rozpoczęta w 2008 roku i trwająca po dzień dzisiejszy współpraca ze Stowarzyszeniem Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „LARIX” im. Henryka Ruzczyca z Warszawy²⁰.

Od 2005 roku funkcjonuje przy bibliotece nowa organizacja – Twórcownia²¹ Forma-T²², powstała 21 lutego z inicjatywy posła Marka Plury i lekarza medycyny Barbary Kościelny-Bełdowicz. Jest to grupa artystyczna stworzona dzięki zaangażowaniu 5 osób. Jak sami deklarują na plakatach i ulotkach reklamujących projekt, uczestnikiem Twórcowni może zostać

¹⁹ ŚBT rozpoczęła oficjalnie swą działalność we wrześniu 2002 roku.

²⁰ Opracowano na podstawie sprawozdań rocznych, półrocznych i miesięcznych przygotowanych przez M. Król za lata 2002–2009.

²¹ „Termin »twórcownia« powstał jako przeciwwaga akademii, wymyślony przez Stanisława Szukalskiego (Stacha z Warty) założyciela »Szczepu rogate serce« (wydrukowany w Krakowie w 1929 roku na łamach czasopisma »Krak«). Cyt. za: *Twórcownia Forma-T: integracyjna, terapeutyczna pracownia twórcza* – ulotka reklamowa. Wydruk komputerowy.

²² „Termin »forma-T« został wymyślony i niejako przekazany w testamentie twórczym przez Józefa Fronczyka, wspaniałego człowieka, artystę z Jaworzna, tuż przed jego śmiercią spowodowaną powikłaniami cukrzycy, który pragnął założyć taką grupę twórczą”. Cyt. za: *Twórcownia Forma-T: integracyjna, terapeutyczna pracownia twórcza* – ulotka reklamowa. Wydruk komputerowy.

każdy. Głównym założeniem grupy jest mobilizacja do pracy twórczej, stworzenie optymalnych warunków indywidualnego rozwoju artystycznego i promocja jej uczestników na szerszym forum, łączenie terapeutycznych wartości uprawiania sztuki i doskonalenia umiejętności warsztatowych, szczególnie w zakresie sztuk plastycznych oraz literackich. Ważnym celem Twórcowni jest również naturalna integracja pracy twórców niepełnosprawnych z innymi środowiskami twórczymi (profesjonalnymi i amatorskimi) oraz integracja z otoczeniem²³. Pierwsze efekty pracy tej grupy podziwiano na wystawie, która odbyła się w dniach 31 maja–16 czerwca 2005 roku w Małej Galerii Biblioteki Śląskiej²⁴.

Artystyczne owoce działalności „twórcowników”, które można obejrzeć na organizowanych raz w miesiącu wystawach, przyciągają tłumy chętnych. Działalność Małej Galerii w 2009 roku zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1

Działalność Małej Galerii Biblioteki Śląskiej w Katowicach w 2009 roku

Czas wystawy	Rodzaj wystawy
20.01–10.02.2009	Wystawa rękodzieła i malarstwa uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej „Promyk” z Katowic
17.03–9.04.2009	Wystawa malarstwa Państwa Ziobów z Jaworzna
16.04–7.05.2009	Wystawa malarstwa Krzysztofa Zięcika
11.05–5.06.2009	Wystawa Stowarzyszenia Rodzin i Przyjaciół Osób z Zespołem Downa „Szansa”
9.06–31.08.2009	Wystawa ceramiki, rysunku, malarstwa uczniów Zespołu Szkół Zawodowych Specjalnych nr 6 w Katowicach
7.09–2.10.2009	Wystawa malarstwa Jolanty Hałas z Jaworzna pod hasłem „Reminiscencje tatrzańskie”
5.10–27.10.2009	Wystawa obrazów Beaty Majcher i Krzysztofa Florka – uczestników Twórcowni Forma-T
2.11–30.11.2009	Wystawa strojów i rekwizytów teatralnych pod hasłem „W moim świecie barw i kształtów” wykonanych przez uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej z Jaworzna
17.12.2009–10.01.2010	Pokonkursowa wystawa obrazów pod hasłem „W moim świecie barw i kształtów” w ramach I Regionalnego konkursu Plastycznego dla uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej z województwa śląskiego

Źródło: M. Król: *Sprawozdanie za okres 2.01.2009–31.12.2009*. Wydruk komputerowy BŚ, s. 1–2.

²³ Ibidem.

²⁴ M. Król: *Sprawozdanie z działalności Działu Integracyjno-Biblioterapeutycznego z dnia 4.01.2005 r. za okres 2.01.2005–31.12.2005*. Wydruk komputerowy, s. 4.

Wystawy „twórcowników” cieszą się ogromną popularnością, o czym świadczą prowadzone przez pracowników placówki statystyki. Przykładowo, z danych statystycznych prezentujących liczbę gości przybyłych na otwarcie wystaw w 2009 roku wynika, iż w wydarzeniach tych brało udział ponad 300 osób. Niezwykle ważną, a zarazem wymagającą wielu przygotowań okazała się wystawa zorganizowana 20 marca 2009 roku z okazji dwusetnej rocznicy urodzin Ludwika Braille’a. Przedsięwzięcie to zorganizowane było pod hasłem „Otworzył niewidomym bramy wiedzy”. W specjalnie przygotowanych na tę okazję gablotach wyeksponowano najważniejsze materiały związane z życiem i działalnością Braille’a, jak również mnóstwo wiadomości na temat Europejskiej Unii Niewidomych oraz przedmioty codziennego użytku, pozwalające osobom z dysfunkcją wzroku na sprawne poruszanie się. Ekspozycja uzupełniona została najstarszymi i najnowszymi wydaniem książki brajlowskiej pochodzącymi ze zbiorów Biblioteki Śląskiej oraz informacjami na temat bibliotek województwa śląskiego, które takimi zbiorami dysponują. Wystawę uatrakcyjniły pomoce dydaktyczne wykorzystywane przez tyflopedagogów w procesie edukacji, rewalidacji i rehabilitacji osób niewidomych. Otwarcia wystawy towarzyszyła impreza integracyjna, w czasie której ociemniały gość honorowy – Hanna Pasterny – opowiadała o wyprawie do Belgii. Wśród zaproszonych do udziału w uroczystościach gości znaleźli się m.in.: Stefania Gowda – pełnomocnik Prezydenta Miasta Katowice ds. Osób Niepełnosprawnych, Jarosław Put – przewodniczący Wojewódzkiej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych w Katowicach oraz Krzysztof Wostal – członek Zarządu Głównego Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym²⁵.

Inną organizacją, która staje się równie popularna jak Twórcownia Forma-T, jest powołana 1 stycznia 2009 roku Grupa Twórcza Nic2Razy. Projektodawcą i prowadzącym zajęcia jest Marcin Maziarzewski²⁶ – student V roku reżyserii filmowej na Wydziale Radia i Telewizji im. Krzysztofa Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach²⁷. Skład grupy tworzą licealiści i studenci zainteresowani problematyką filmu i teatru. Inspiracją dla nazwy stał się wiersz Wisławy Szymborskiej. Spotkania odbywają się raz w tygodniu (w piątki) i trwają zwykle około trzech godzin zegarowych. Sporadycznie organizowane są zajęcia plenerowe, jeśli wymaga tego charakter pracy twórczej. Uczestnicy zajęć samodzielnie zrealizowali dwie krótkie,

²⁵ M. Król: *Sprawozdanie za okres 2.01.2009–31.12.2009*. Wydruk komputerowy, s. 2–3.

²⁶ *Film Polski: Internetowa Baza Filmu Polskiego: Marcin Maziarzewski*. Dostępne w Internecie: <http://www.filmpolski.pl/fp/index.php/614133> [data dostępu: 7.02.2010].

²⁷ *Biblioteka Śląska w Katowicach*. Dostępne w Internecie: <http://www.bs.katowice.pl/news.php?news=20091215-00,%E2%80%9EBrzydkie%20s%C5%82owa%E2%80%9D%20w%20re%C5%BCyserii%20Marcina%20Maziarzewskiego%20nagrodzone%20na%20Plus%20Camerimage%202009> [data dostępu: 7.02.2010].

kilkuminutowe formy filmowe oraz przygotowali wiele zdjęć inspirowanych poezją Szymborskiej. Od początku swego funkcjonowania grupa współpracuje z Działem Integracyjno-Biblioterapeutycznym, aktywnie uczestnicząc w przygotowaniach ważnych uroczystości bibliotecznych i rejestrując najistotniejsze wydarzenia²⁸.

Praca współczesnego bibliotekarza jest coraz częściej dostrzegana i doceniana nie tylko przez środowisko osób niepełnosprawnych, ale również przez osoby zdrowe, o czym świadczą liczne wyróżnienia i nagrody. Jedną z najbardziej prestiżowych nagród została przyznana 4 grudnia 2009 roku Bibliotece Śląskiej podczas uroczystej gali z okazji Światowego Dnia Osób Niepełnosprawnych oraz Międzynarodowego Dnia Wolontariusza. Biblioteka Śląska w Katowicach otrzymała wówczas Oskara PFRON-u przyznanego za wieloletnią działalność na rzecz osób pokrzywdzonych przez los. Statuetkę wręczył poseł Marek Plura, przewodniczący Parlamentarnego Zespołu ds. Osób Niepełnosprawnych. Oprócz Biblioteki Śląskiej nagrodą tą wyróżniono także Akademię Sztuk Pięknych w Katowicach oraz Polskie Radio w Katowicach²⁹. Innym równie istotnym osiągnięciem Biblioteki Śląskiej w tej dziedzinie było wyróżnienie w konkursie „Katowice bez barier 2009”. Biblioteka uznana została za miejsce wyjątkowo przyjazne osobom niepełnosprawnym.

Z zamieszczonych w artykule materiałów wyłania się wizerunek współczesnej biblioteki jako placówki nie tylko gromadzącej, przechowującej i udostępniającej swe zbiory, ale także jako miejsca kształtującego środowisko kulturalne i artystyczne w regionie, otwarte na inność i wyjątkowość swych czytelników. Prezentowane przykłady stanowią niewielki, lecz istotny fragment działalności bibliotek na rzecz chorych i niepełnosprawnych. Wielokrotnie sygnalizowane tutaj zaangażowanie bibliotekarzy, ich umiejętność dostrzegania potrzeb i problemów tego szczególnego odbiorcy powoduje, iż dzisiejsza biblioteka zmienia swój charakter. Ewolucja ta dotyczy nie tylko względów technologicznych, lecz również mentalnych. Współczesna biblioteka to placówka aktywna, organizująca życie społeczne, jako pierwsza wychodząca do czytelnika i przeciwdziałająca wykluczeniu społecznemu. Coraz częstszym zjawiskiem stają się warsztaty terapeutyczne prowadzone przez dyplomowanych psychologów i pedagogów. Nierzadko oprócz bibliotekarza zatrudniany jest fachowiec rozwijający i wspomagający pracę twórczą czytelników, tj. artysta plastyk, reżyser filmowy czy muzyk. Działalność obu placówek: Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrzu i Biblioteki

²⁸ M. Król: *Opinia z dnia 22.07.2009 roku dotycząca działalności grupy Nic2Razy*. Wydruk komputerowy BŚ.

²⁹ *Biblioteka Śląska w Katowicach*. Dostępne w Internecie: <http://www.bs.katowice.pl/nagrody.po.php> [data dostępu: 7.02.2010].

Śląskiej, przedstawiono na podstawie analizy dokumentów bibliotecznych, które poza suchymi faktami obrazują zaangażowanie i pozytywne emocje pracowników, działaczy oświatowych, a także czytelników i uczestników organizowanych warsztatów i imprez kulturalnych. Wizerunek współczesnej biblioteki otwartej na potrzeby czytelnika od dłuższego czasu się zmienia. Staje się ona miejscem integracji dwóch środowisk, które do tej pory były sobie całkiem obce. W atmosferze wzajemnego zrozumienia, w otoczeniu książek i ludzi gotowych w każdej sytuacji nieść pomoc, mogą rodzić się i rozwijać zainteresowania i pasje ludzi często ograniczonych przez swą niepełnosprawność.

Agnieszka Kotwica

A bibliotherapeutic activity of Silesian libraries in the basis of a Silesian Library in Katowice and a local Public Library in Zabrze

S u m m a r y

The article raises the issues from the scope of bibliotherapy and reading of the handicapped. The main thread of considerations is the activity of libraries in favour of the blind and hard of hearing. The author discusses modern forms of the access to a written word and various forms of text therapy.

A library statistics of the so called "spoken book" which underwent a thorough analysis, allows for noticing reading interests and needs of this particular group of users. Experiences of work of different types of libraries in favour of equal chances for the handicapped in their access to information and cultural integration constitute the basis of conclusions drawn.

Agnieszka Kotwica

Bibliotherapeutische Tätigkeit von schlesischen Bibliotheken am Beispiel der Schlesischen Bibliothek in Katowice und der Stadtbibliothek in Zabrze

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der vorliegende Artikel betrifft die Bibliotherapie und die Leserschaft von Behinderten. Im Mittelpunkt der Erwägungen ist die Tätigkeit der Bibliotheken zu Gunsten der blinden und schlechtsehenden Personen. Die Verfasserin bespricht moderne Zugangsformen zum gedruckten Wort und verschiedene Formen der Texttherapie.

Dank der tiefgründigen Analyse von der Statistik der Abteilungen für so genanntes gesprochenes Buch werden Interessen und Lesebedürfnisse der besonderer Leserguppe sichtbar. Aufgrund der von verschiedenen Bibliothektypen gesammelten Erfahrungen in der Arbeit zu Gunsten der gleichen Chancen von behinderten Personen beim Zugang zu Information und kulturellen Integration fasst die Verfasserin ihre Schlussfolgerungen ab.